

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами казкотерапії

Виконала студентка групи СОм-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Кабанова Анастасія Віталіївна
Керівник: Турубарова А. В.
Рецензент: Залановська Л. І.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя
2021 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 69 с., 12 табл., 9 рис., 29 джерел.

Об'єкт дослідження: комунікативні навички дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність казкотерапевтичних заходів з формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення та систематизація теоретичних даних); емпіричні (психодіагностичні методи, експеримент, психокорекційні методи); математична обробка даних.

Затримка психічного розвитку проявляється в малому обсязі запасу знань, в обмеженості уявлень, в недостатній інтелектуальній цілеспрямованості, затримці мовленнєвого розвитку, відповідно нормативновікових психофізичних показників розвитку.

Порушення мовленнєвої функції дитини негативно впливає на розвиток комунікативних навичок. Недорозвиток мовленнєвих засобів знижує рівень спілкування, сприяє виникненню психологічних особливостей, породжує специфічні риси загальної і мовленнєвої поведінки, приводить до зниження активності в спілкуванні. Тому застосування в корекційно-розвитковій роботі з дітьми дошкільного віку із затримкою психічного розвитку казкотерапії сприятиме оволодінню умінь і навичок мовленнєвого спілкування, підвищить рівень комунікативних навичок.

**КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК,
ЗАТРИМКА ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ, КАЗКОТЕРАПІЯ.**

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Багаточисельні дослідження (Л. Виготський, В. Кузьмін, К. Лебединська, М. Певзнер та ін.) підтвердили, що відставання в психічному розвитку негативно впливає на стан комунікативної сфери дитини, сприяє порушенням соціальної поведінки. Особливе загострення цих проблем відбувається у дошкільному віці, що пояснюється нестійкістю нервової системи в період оволодіння новими знаннями. [3; 13; 20].

Комунікативна сфера дітей із затримкою психічного розвитку має свої особливості і багато в чому відрізняється від дітей з нормотиповим розвитком. Це проявляється у порушенні поведінки, пізнавальних процесів, розвитку уваги, нездатності контролювати та усвідомлювати власні переживання, в регулюванні відносин з однолітками [1].

Проблема діяльності формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку досліджувалася такими вченими, як Л. Виготський, О. Леонтьєв, Т. Піроженко, С. Рубінштейн та ін. Серед українських вчених займаються проблемою психології та виховання дітей із затримкою психічного розвитку такі вчені як, Т. Сак, Г. Соколова, О. Колишкін, Т. Ілляшенко, Л. Прохоренко та ін.[7; 10].

Дослідники (Н. Бастун, Т. Власова, Г. Єфремова, Т. Ілляшенко, В. Ковальов, К. Лебединська, А. Мельникова, М. Певзнер, Є. Слепович, В. Тарасун та ін.) вказують на такі особливості психічного розвитку дітей із ЗПР, як труднощі в оволодінні елементарною грамотою; формуванні навичок елементарних розумових операцій, читання, письма, лічби; легкі порушення мнемічної, інтелектуальної та мовленневої діяльності, емоційно-вольової регуляції поведінки; зниження працездатності, пам'яті, уваги, мовленнєвих функцій [11].

В сучасних умовах, актуальність цієї проблеми зростає, оскільки Базовий компонент дошкільної освіти передбачає набуття мовленнєвої компетенції дітьми старшого дошкільного віку, як багатокомпонентного утворення. У зв'язку з цим, найголовнішим завданням логопедів, дефектологів і батьків є активізація мовленнєвої діяльності, комунікативних здібностей у дітей із затримкою психічного розвитку, як однієї з умов формування мовленнєвої компетенції дошкільника, а також умовою і засобом усунення затримки психічного розвитку та становлення особистості дитини в суспільстві.

Тому пошук засобів формування комунікативних навичок дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку, що сприятимуть оволодінню умінь і навичок мовленнєвого спілкування, є актуальним і набуває в сучасних умовах особливого значення. Все вищезазначене і обумовило вибір теми магістерської роботи «Формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами казкотерапії».

Об'єкт дослідження: комунікативні навички дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Предмет дослідження: казкотерапія як засіб формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність казкотерапевтичних заходів з формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Виходячи з мети визначено наступні завдання:

1. Здійснити історико-педагогічний аналіз вивчення психічного розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.
2. Розкрити особливості комунікативного розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку

3. Виявити стан сформованості комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

4. Розробити, апробувати та довести ефективність казкотерапевтичних заходів з формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення та систематизація теоретичних даних); емпіричні (психодіагностичні методи: методика «Комунікативні якості особистості» М. Нікіфорова і А. Щетиніна, методика «Яка дитина у взаєминах з оточуючими людьми?» Р. Немов); експеримент, психокорекційні методи; математична обробка даних.

Методологічне підґрунтя дослідження:

- положення про вирішальну роль спілкування в психічному розвитку дитини (Л. Виготський);
- положення про комунікативну діяльність у психології (М. Каган, М. Лісіна, І. Мартиненко, М. Обозов, Т. Піроженко, О. Прокурняк та ін.);
- теорія про сутність і закономірності розвитку дітей із порушеннями психофізичного розвитку (В. Засенко, А. Колупаєва, О. Мамічева, Л. Прохоренко, Т. Сак, Г. Соколова, В. Синьов, О. Таранченко та ін.)
- концепція про структуру мовних знань, механізми їх засвоєння та особливості оволодіння мовленнєвою діяльністю на практичному рівні у процесі нормального і порушеного онтогенезу (Л. Виготський, М. Жинкін, М. Зеєман, І. Зимня, О. Леонтьєв, Р. Левіна та ін.).

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні та систематизації наукового матеріалу про особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку взагалі та комунікативного зокрема.

Практичне значення результатів дослідження полягає у виявленні стану сформованості комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку; розробці та апробації казкотерапевтичних заходів з формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку. Матеріали дослідження можуть бути

використані вихователями, вчителями-дефектологами, психологами в роботі з дітьми старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Апробація результатів дослідження відбулася на:

– III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» (28 квітня 2021 р., м. Запоріжжя);

– II Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у Міжнародний науково-інноваційний простір» (13–14 травня 2021 р., м. Запоріжжя).

Дослідження проводилось на базі дошкільного навчального закладу (яслा-садок) комбінованого типу №272 «Гномик» Запорізької міської ради Запорізької області, м. Запоріжжя.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок, з них основний зміст роботи викладено на 57 сторінках.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури та проведене експериментальне дослідження дозволили сформулювати такі висновки.

1. Історико-педагогічний аналіз вивчення психічного розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку показав, що у дослідженнях останніх років відмічається тривожна тенденція зростання кількості дітей з відхиленнями фізичного та психічного здоров'я, які зумовлюються біологічними, екологічними, соціально-психологічними та іншими чинниками, а також їх поєднанням. Значну частину серед цих дітей займають діти із затримками психічного розвитку, яких на фоні загального погіршення дитячого здоров'я стає дедалі більше.

Затримка психічного розвитку проявляється в малому обсязі запасу знань, в обмеженості уявлень, в недостатній інтелектуальній цілеспрямованості, затримці мовленнєвого розвитку, відповідно нормативно-вікових психофізичних показників розвитку.

2. Особливостями комунікативного розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку є: діти із ЗПР за рівнем комунікативної діяльності помітно відстають від ровесників з нормальним розвитком. Емоції та почуття дітей з нормальним розвитком на 3 році життя різноманітні, але нестійкі, швидко змінюються. У цей період розвитку різноманітними стають почуття до людей. Діти починають виявляти прихильність, співчуття, симпатії і почуття пов'язані з діяльністю і задоволення від досягнутого результату, засмучуються через невдачі, радіють від того, що похвалили за добру справу. Діти із ЗПР значно гірше визначають емоційний стан (радість, гнів, подив, страх, страждання) за його зовнішнім проявом у міміці, ніж їхні ровесники з нормальним розвитком, відчувають труднощі у визначенні власних емоційних станів. У них можуть порушуватися емоційні контакти з дорослими, а також однолітками.

Педагогічними умовами формування комунікативних умінь визначено: комунікативно-мовленнєва спрямованість навчання; мотивація комунікативної діяльності; наявність позитивних стимулів; занурення дітей в активну комунікативно-мовленнєву діяльність, а саме: корекційно-розвиваючі заняття з метою розвитку комунікативних умінь та навичок та навичок спілкування.

3. Проведене емпіричне дослідження дозволило виявити особливості розвитку соціально-комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР. Було виявлено переважно низький і середній низький рівні розвитку зазначених навичок. Високий рівень соціально-комунікативних навичок був на дуже низькому рівні. Це сформувало потребу у застосуванні корекційного впливу на процес формування соціально-комунікативних навичок старших дошкільників із ЗПР. Констатувальний етап дослідження показав, що необхідні пошук і створення ефективних методів і прийомів підвищення рівня соціально-комунікативних навичок. Виходячи з цього, була розроблена та апробована програма, спрямована на розвиток соціально-комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР.

Особливостями сформованості комунікативних якостей у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку є:

- імпресивне мовлення таких дітей характеризується недостатністю диференціації мовленнєво-слухового сприйняття, мовленнєвих звуків, не розпізнанням смислу окремих слів;
- в експресивному мовленні відмічаються характерні порушення звуковимови;
- спостерігаються суттєві порушення в розвитку лексико-граматичної сторони мовлення: обмеженість і недиференційованість словникового запасу, примітивна структура речень;
- словниковий запас дітей в якісному і кількісному відношенні нижчий ніж у однолітків з нормотиповим розвитком;
- сформовані лише прості форми фонематичного аналізу;

- спостерігається імпресивний аграматизм;
- навички комунікативної поведінки розвинені слабо;
- погано володіють вербальними засобами спілкування.

4. Доведено ефективність проведеної експериментальної роботи під час контрольного експерименту. Сутність казкотерапії полягає у створенні особливого ментального простору, в якому фантазії дитини стають подібними до дійсності та сприяють доланню її страхів і комплексів. На прикладі позитивних персонажів дитина вчиться діяти правильно; негативні герої казок вказують їй на моделі неналежної поведінки.

Контрольний зразок стану сформованості комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку засвідчив позитивний вплив застосування казкотерапії на формування соціально-комунікативних навичок дітей .

Отже, отримані в ході нашого дослідження дані підтверджують, що в корекційній роботі зі старшими дошкільниками із ЗПР доцільно застосовувати казкотерапію як впливовий засіб для формування та розвитку соціально-комунікативних навичок та гармонійної особистості.